

ANOIXTO BIBΛIO

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΜΙΣΣΑ ΘΑΪΣ

9-10 Δεκεμβρίου 2017 Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ

► Του ΒΑΣΙΛΗ ΚΑΛΦΑ

Ο Πολιτικός είναι ένας από τους λιγότερο γνωστούς πλατωνικούς διαλόγους. Ανήκει στο ύστερο πλατωνικό έργο (μαζί με τον *Σοφιστή*, τον *Τίμαιο*, τον *Φίλβιο* και τους *Νόμους*). Αποτελεί οργανική συνέχεια του *Σοφιστή*, με τα ίδια πρόσωπα παρόντα και τον ίδιο κύριο πρωταγωνιστή – όχι τον Σωκράτη, αλλά έναν ανώνυμο ξένο από την Ελέα, την πατρίδα του Παρμενίδη. Το αντικείμενο της συζήτησης είναι ο ορισμός του αληθινού πολιτικού και της πολιτικής τέχνης, και η ατμόσφαιρα του διαλόγου φιλική και συνεργατική, όπως φανταζόμαστε ότι θα ήταν και οι συζητήσεις του Πλάτωνα με τους μαθητές του στην ακμάζουσα ήδη Ακαδημία.

Το θέμα και ο τίτλος του διαλόγου μάς προετοιμάζουν για μια συνέχεια της *Πολιτείας*. Και πράγματι ο *Πολιτικός* στηρίζεται, συνεχίζει και προεκτείνει το πολιτικό όραμα του Πλάτωνα, όπως εκφράστηκε στο κορυφαίο του σύγγραμμα. Στα πλατωνικά όμως κείμενα αυτής της περιόδου η γοητεία της γραφής και η μέριμνα για την οργανική σύνθεση υποχωρούν μπροστά στην επίτονη και αυστηρή επιχειρηματολογία. Δεν είναι λοιπόν παράλογο ότι ο *Πολιτικός* διαβάστηκε και διαβάζεται πολύ λιγότερο από την *Πολιτεία* ή τα άλλα αριστουργήματα της μέσης συγγραφικής περιόδου του Πλάτωνα. Η ανταμοιβή του αναγνώστη θα έρθει από μεμονωμένα κομμάτια του διαλόγου (όπως ο μύθος της αντιστροφής των κοσμικών κύκλων, η κριτική των γραπτών νόμων ή η υφαντική ως «παράδειγμα» της πολιτικής τέχνης), θα του μείνει όμως ως το τέλος μια αίσθηση ότι από το έργο λείπουν η εσωτερική συνοχή και η ολοκλήρωση.

Το βιβλίο του Στέφανου Δημητρίου είναι ένα Υπόμνημα στον *Πολιτικό*. Παρακολουθεί εκ του σύνεγγυς το πρωτότυπο πλατωνικό κείμενο, από την αρχή μέχρι το τέλος, επιχειρώντας να το διασαφηνίσει και να το ερμηνεύσει. Και πολύ σωστά, δεν αρκείται στην παράθεση και στον σχολιασμό του κειμένου, αλλά κατά κανόνα το μεταφράζει, χωρίο προς χωρίο – όποιος έχει σκύψει με επιμονή πάνω σε ένα δύσκολο φιλοσοφικό κείμενο θα αντιληφθεί κάποια στιγμή ότι, αν δεν το μεταφράσει, δεν θα το κατανοήσει ποτέ. Το βιβλίο απευθύνεται λοιπόν σε έναν αναγνώστη που

Για την πλατωνική πολιτική τέχνη

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Η πολιτική στον Πολιτικό του Πλάτωνα

Μελέτη πάνω στην εποχή του διαλόγου

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΜΙΣΣΑ ΘΑΪΣ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

«Η πολιτική στον Πολιτικό του Πλάτωνα»

ΜΙΕΤ, 2016

Σελ. 316

θα θελήσει να προσεγγίσει τον απαιτητικό αυτόν πλατωνικό διάλογο με την προσοχή και τον χρόνο που του αρμόζει. Θα βρει τότε στο βιβλίο του Δημητρίου έναν πολύτιμο οδηγό. Ενδεχομένως θα αντιληφθεί και πόση δουλειά και πόση πάλη με το κείμενο κρύβονται κάτω από την υποταξία της δικής του φιλοσοφικής και πολιτικής τοποθέτησης στον βωμό της πλατωνικής ερμηνευτικής – όντας, κατά τη γνώμη μου, λιγότερο κριτικός από όσο θα έπρεπε απέναντι στον ίδιο τον Πλάτωνα.

Το 2001 μεταφράστηκε στα ελληνικά ο *Πολιτικός* του Πλάτωνα του Καστοριάδη. Έχουμε λοιπόν

σήμερα στην ελληνική αγορά δύο πολύ καλά βιβλία για τον *Πολιτικό* (τη στιγμή που δεν έχουμε μια άριστη έκδοση και νεοελληνική μετάφραση του διαλόγου). Θα άξιζε μάλιστα κανείς να δει το βιβλίο του Δημητρίου σε αντιπαράθεση με του Καστοριάδη – δύο εντελώς διαφορετικές προσεγγίσεις στο ίδιο κείμενο –, για να καταλάβει πόσο ελεύθερο, ανοιχτό και δημιουργικό μπορεί να είναι να είναι το έργο ενός καλού σχολιαστή.

Ο *Πολιτικός* μπορεί να ενταχθεί σε μια κάθετη ή σε μια οριζόντια γραμμή ερμηνείας. Στην κάθετη ανάγνωση θα ιδωθεί ως συνδυετικός κρίκος ανάμεσα στην *Πολιτεία* και στους *Νόμους* – πρόκειται για μια ανάγνωση με βάση την πολιτική. Στην προοπτική αυτή το σημαντικό νέο

στοιχείο του *Πολιτικού* είναι η ρητή αναγνώριση εκ μέρους του Πλάτωνα ότι το ιδανικό του πολιτεύμα είναι ανεφάρμοστο (το οποίο στον *Πολιτικό* είναι ακόμη πιο κλειστό, αφού δεν κυβερνούν πλέον οι φιλόσοφοι-βασιλείς αλλά ένας μόνο *επιστήμων* μονάρχης), οπότε προκρίνεται ως αναγκαστική λύση, ως *δευτερος πλους*, η καταφυγή στους νόμους. Ο νόμος είναι άκαμπος και ανεπαρκής, όπως κάθε γραπτό μνημείο λόγου, αλλά είναι αναγκαίο κακό. Η γραμμή αυτή ερμηνείας, στην οποία επικεντρώνεται ο Καστοριάδης, είναι νόμιμη, αλλά είναι νομιζω ανεπαρκής και πρέπει να συμπληρωθεί με αυτό που ονόμασα οριζόντια ανάγνωση. Στη δεύτερη αυτή προοπτική σημείο εκκίνησης δεν είναι

το πολιτικό σύστημα του Πλάτωνα αλλά η ύστερη πλατωνική φιλοσοφία. Εντελώς σχηματικά θα λέγαμε ότι στους διαλόγους της περιόδου αυτής ο Πλάτων ανοίγεται προς τον πραγματικό κόσμο. Ασχολείται λοιπόν με θέματα που βρίσκονταν παλαιότερα στο περιθώριο της στόχευσής του: με το Σύμπαν και τη φύση, με τη σχέση ηθικής και φρόνησης, με τις υπαρκτές κοινωνίες και τα υπαρκτά πολιτεύματα. Η πλατωνική φιλοσοφία γίνεται μια μελέτη των αρμονικών «μικτών» και των μέτρων, αφού όλα τα επίπεδα της πραγματικότητας συλλαμβάνονται πλέον ως αναμίξεις ή ως αναλογίες ενός σταθερού και ενός απροσδιόριστου στοιχείου. Και ο καλός πολιτικός, παραμένοντας *επιστήμων*, δικαιώνεται όχι από την προνομιακή του επικωνωνία με τις Ιδέες αλλά από τη σωστή διαχείριση ανθρώπων και πρακτικών μέσα στην υπαρκτή πόλη. Γίνεται ο «υφαντής» που θα εξυφάνει ένα αρμονικό μείγμα «τεχνών» και «αρετών» στην πόλη, ανδρείας και σωφροσύνης στους πολίτες. Ο Πλάτων γράφει τον *Πολιτικό* γιατί αισθάνεται ότι διαθέτει πλέον ένα νέο φιλοσοφικό εργαλείο ανάλυσης του πολιτικού μορφώματος, τη «μετρική τέχνη» – η πλευρά αυτή αναδεικνύεται στην ερμηνευτική προσέγγιση του Δημητρίου.

Ανοιχτά ερωτήματα όμως παραμένουν. Ποιο είναι το πεδίο εφαρμογής της νέας πολιτικής τέχνης; Στη βασιλεία του μονάρχη-επιστήμονα η πολιτική τέχνη είναι αχρείαστη, όπως στην περίοδο της μυθικής βασιλείας του Κρόνου. Χρειάζεται να θυθιστούμε στο «άπειρο πέλαγος της *ἀνομοιογένειας*», στις υπαρκτές ανθρώπινες κοινωνίες, για να αναδειχθεί η αναγκαιότητα της πολιτικής. Τα υπαρκτά πολιτεύματα όμως είναι δεδομένα (η μοναρχία, η ολιγαρχία και η δημοκρατία), και όλα είναι, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, διεφθαρμένα. Οι πολιτικοί που κυριαρχούν στα πολιτεύματα αυτά είναι οι «μέγιστοι των σοφιστών» και πρέπει να απορριφθούν (*Πολιτικός* 303c). Ποιος όμως μένει τότε ως αληθινός πολιτικός; Από πού θα προκύψει και πώς θα γίνει αποδεκτός ως νομοθέτης και παιδαγωγός; Και, τελικά, αν είναι αλήθεια ότι «*μὴν δέποτε μὴδὲν ἡσυχίαν ἔχειν τῶν ἀνθρωπίνων*», μπορεί να καλύψει κανείς αυτό το κενό χωρίς να εμπλακεί ο ίδιος στην ανθρώπινη ανομοιογένεια;